

Razvoj ruralnog turizma u sjeverozapadnoj BiH na primjeru lokaliteta Pecka

Mr Miloš Galić, dr Željko Vaško

Abstract

Rural tourism encompasses a wide range of activities that can be undertaken in remote locations in rural areas. Rural tourism, as one of the instruments of economic strengthening of rural areas, has positive impacts, which are manifested through reduction of unemployment, improvement of population position in rural areas as well as strengthening of local-economic communities, and consequently the difference in regional development.

Rural development, as one of the areas of regional policy, is a key instrument for restructuring the agricultural sector and activating tourism potential, through diversification of agricultural production that will be attractive to tourists.

The aim of this paper is to present a positive example of successful tourism development at the micro site "Pecka" and to present the concept of rural tourism development at the level of 4 municipalities (Lake, Mrkonjic Grad, Ribnik and Drinic-Petrovac) in BiH. The paper presents the results of the application of FAS methodology that were the basis for the development of rural tourism in the area, including outdoor activities in the Pecka site. Pecka Visitor Center and Pecka Village are a positive example of a successfully developed micro-location of a tourist destination.

Keywords: rural tourism, rural area, valorisation, FAS methodology

Uvod

Ruralni turizam obuhvata široku lepezu aktivnosti koje se odvijaju na ruralnom području a koje su najčešće povezane sa rekreacijom, sportom, ali i učešćem u seoskim aktivnostima (pješačenje, jahanje, biciklizam, aktivno učešćeu poslovima na gazdinstvu...), kao i u samoj interakciji turiste i domaćina.¹

¹ Galić Miloš (2017). Ruralni turizma kao vid jačanja ruralne ekonomije, master rad. Univerzitet u Banjoj Luci, Poljoprivredni fakultet.

Dominantni kriterijum koji se koristi za razgreaničenje urbane i ruralne sredine zasniva se na gustini naseljenosti. Prema OECD metodologiji, teritorije koje imaju gustinu naseljenosti preko 150 stanovnika po km² smatraju se urbanom sredinom, dok se teritorije koje imaju gustinu naseljenosti ispod 150 stanovnika po km² smatraju ruralnom sredinom.²

Ruralni turizam, u većini slučajeva predstavlja dopunsku djelatnost na poljoprivrednim gazdinstvima i njegov značaj su prepoznale vodeće zemlje u Svijetu kao što su Švajcarska, Njemačka, Austrija i mnoge druge. Ruralni turizam se često poistovjećuje sa agroturizmom, zelenim turizmom, seoskim turizmom, ekoturizmom, prirodnim turizmom, ali ono što spaja ove oblike turizma jeste to što se odvija na ruralnim područjima. Demonja i Ružić smatraju da je ruralni turizam skupni naziv za različite aktivnosti i oblike turizma koji se javljaju izvan gradova i onih područja na kojima se razvio masovni turizam, a koji su uslovljeni turističkim atrakcijama koje se nalaze u ruralnim područjima.³

Panevropska nevladina organizacija Euro Ter⁴ definiše ruralni turizam kao turističku valorizaciju agrarnih područja, prirodnih resursa, kulturnog nasleđa, ruralnih naselja, lokalnih tradicionalnih običaja i proizvoda kroz posebno oblikovane turističke proizvode koji reflektuju identitet područja i zadovoljavaju potrebe gostiju u smislu smještaja, usluga hrane i pića, rekreacije i aktivnosti, animacije i ostalih usluga, sa ciljem održivog lokalnog razvoja, ali i pružanjem adekvatnih odgovora na potrebe današnjeg gosta unutar novostvorenih odnosa grada i sela.

Materijal i metod

Predmet istraživanja su prirodni potencijali opština Jezero, Mrkonjić Grad, Ribnik i Drinić-Petrovac. Cilj istraživanja je da se na području datih opština izvrši mapiranje prirodnih potencijala, i da se uradi analiza tih potencijal kako bi se mogao utvrditi specifični oblik ruralnog turizma prikladan datom potencijalu. Akteri koji su bili uključeni u sam proces identifikacije potencijala su svi akteri koji su direktno odnosno indirektno uključeni u razvoj ruralnog turizma

2 OECD Regional Typology (2011). Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), Directorate for Public Governance and Territorial Development.

Brezzi, M., Dijkstra L., Ruiz V. (2011). OECD Extended Regional Typology: The Economic Performance of Remote Rural Regions. OECD Regional Development Working Papers, 2011/06, OECD Publishing.

3 Demonja, D., Ružić, P. (2010). Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima, Meridijani, Zagreb.

4 Panevropska nevladina organizacija

na datom području. Svaki element klasifikovan je u podelemente u sklopu FAS (Factors, Attractors and Supports) metodologije Svjetske turističke organizacije UN. Valorizacija je predstavljena kroz srednju vrijednost određenog potencijala. Tokom istraživanja korištene su i druge istraživačke metode: deskripcija, analitičko-sintetička metoda, anketiranje, i metode deskriptivne statistike.

Pored prikaza dijela rezultata analize primjenom FAS metodologije, detaljnije je, kao studija slučaja, predstavljena jedna od identifikovanih mikro lokacija (Pecka) na kojoj je uspješno razvijen turizam, kao pozitivan primjer samoodrživog turizma u ruralnom području.

Rezultati i diskusija

Mapiranje potencijala za razvoj ruralnog turizma na području četiri opštine

Turistički potencijali opština Mrkonjić Grad, Jezero, Ribnik i Petrovac-Drinić za razvoj turizma su potencijali koji su identifikovani u saradnji sa predstavnicima opštine, kao i pojedinačnim akterima koji su direktno, odnosno indirektno, povezani sa razvojem turizma na datom području. Kroz istraživanje su obuhvaćeni potencijali koji su već posjećeni od strane turista, u većem ili manjem broju. Svaki turistički lokalitet analiziran je posebno prema njegovim specifičnostima i definisani su njegovi potencijali za unapređenje turističke ponude. Dobijeni rezultati predstavljeni su u tabeli 1.

Tabela 1. Identifikovani turistički potencijali na nivou 4 opštine i njihove specifičnosti

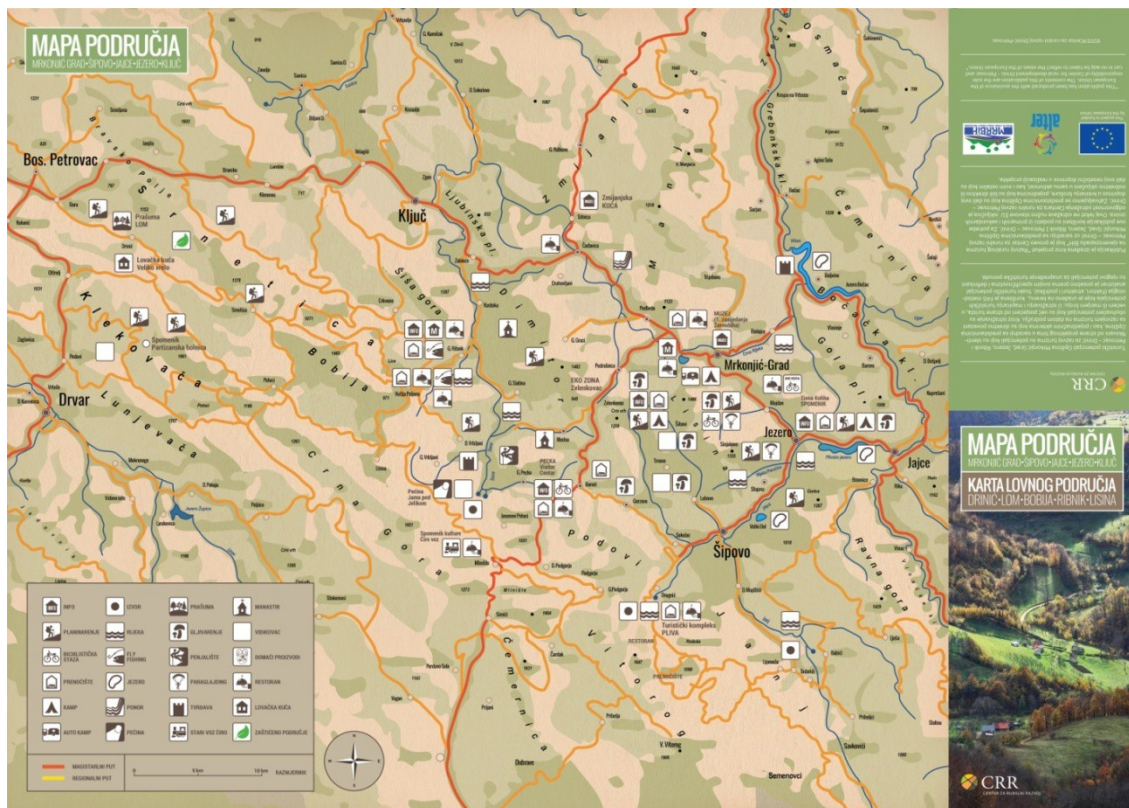
R.b.	Naziv turističkog potencijala	Opština	Identifikovani oblik ruralnog turizma na datom potencijalu
1.	Stari grad Bočac	Mrkonjić Grad	<ul style="list-style-type: none"> – Arheoloski kampovi za mlade – Kulturno edukativni centar – Kulturno-obrazovni časovi – Ornitološka stanica – Turistička atrakcija
2.	Jezero Bočac	Mrkonjić Grad	<ul style="list-style-type: none"> – Sportski ribolov – Veslanje, splavarenje – Ronjenje – Zipline – Edukativne vožnje brodicama
3.	Selo Baljvine	Mrkonjić Grad	<ul style="list-style-type: none"> – Časovi i škole u prirodi – Edukativne radionice
4.	Planina Lisina	Mrkonjić Grad	<ul style="list-style-type: none"> – Zdravstveni aero turizam – Pješačenje i sabiranje šumskih plodova – Ornitološki centar

R.b.	Naziv turističkog potencijala	Opština	Identifikovani oblik ruralnog turizma na datom potencijalu
			<ul style="list-style-type: none"> – Motobiking vožnje i motocross – Tree-climbing
5.	Jezero Balkana	Mrkonjić Grad	<ul style="list-style-type: none"> – Izletišta i destinacija za višednevni odmor – Sportski turizam (mogućnost visinskih priprema) – Kongresni turizam
6.	Selo Šibovi	Mrkonjić Grad	<ul style="list-style-type: none"> – Ornitološki centar – Časovi i škole u prirodi – Edukativne radionice
7.	Ekološki pokret Zelenkovac	Mrkonjić Grad	<ul style="list-style-type: none"> – Kampovi i festivali – Kulturni događaji i manifestacije
8.	Rijeka Ponor	Mrkonjić Grad	<ul style="list-style-type: none"> – Časovi i škole u prirodi – Izletišta
9.	Planina Dimitor	Mrkonjić Grad	<ul style="list-style-type: none"> – Planinarenje i pješčenje – Branje bilja i šumskih plodova – Ornitološki izleti
10.	Manastir Medna	Mrkonjić Grad	<ul style="list-style-type: none"> – Vjerski turizam – Turistička atrakcija
11.	Stari grad Prizrengrad	Mrkonjić Grad	<ul style="list-style-type: none"> – Arheološki kampovi za mlade – Kulturno edukativni centar – Mrkonjić Grad kulturno-obrazovni časovi – Ornitološka stanica
12.	Visitor centar Pecka	Mrkonjić Grad	<ul style="list-style-type: none"> – Kampovi i festivali – Kulturni događaji i manifestacije
13.	Rijeka Sana	Mrkonjić Grad	<ul style="list-style-type: none"> – Planinarenje i pješčenje – Kulturno edukativni centar – Kulturno- obrazovni časovi – Ornitološka stanica
14.	Pećina Mračaj	Mrkonjić Grad	<ul style="list-style-type: none"> – Ronilacko speleološki kampovi – Edukativne radionice
15.	Plivsko jezero	Jezero	<ul style="list-style-type: none"> – Sportski ribolov – Veslanje, splavarenje – Ronjenje – Zipline – Edukativne vožnje brodicama
16.	Jezero Đol	Jezero	<ul style="list-style-type: none"> – Izletišta i destinacija za višednevni odmor – Sportski turizam (mogućnost visinskih priprema) – Ribolov
17.	Planina Otomalj	Jezero	<ul style="list-style-type: none"> – Planinarenje i pješčenje – Branje bilja i šumskih plodova – Ornitološki izleti
18.	Planina Sinjakovo	Jezero	<ul style="list-style-type: none"> – Planinarenje i pješčenje – Branje bilja i šumskih plodova – Ornitološki izleti
19.	Planina Gorica	Jezero	<ul style="list-style-type: none"> – Planinarenje i pješčenje – Branje bilja i šumskih plodova – Ornitološki izleti
20.	Eko- etno park „Ledenac“	Ribnik	<ul style="list-style-type: none"> – Kampovi i festivali – Kulturni događaji i manifestacije

R.b.	Naziv turističkog potencijala	Opština	Identifikovani oblik ruralnog turizma na datom potencijalu
21.	Manastir Svetog Arhangela Mihaila	Ribnik	– Vjerski turizam – Kulturni događaji i manifestacije
22.	Fly fishing naselje	Ribnik	– Sportski ribolov – Veslanje, splavarenje
23.	Rijeka Ribnik	Ribnik	– Sportski ribolov – Veslanje, splavarenje
24.	Planina Šiša	Ribnik	– Zdravstveni aero turizam – Pješačenje i sabiranje šumskih plodova – Ornitološki centar – Motobiking vožnje i motocross – Tree-climbing
25.	Tepića Gradina	Ribnik	– Arheoloski kampovi za mlade – Kulturno edukativni centar – Kulturno – obrazovni časovi – Ornitološka stanica
26.	Restoran „Komuna“	Ribnik	– Sportski ribolov – Veslanje, splavarenje
27.	Jama Ledana	Ribnik	– Edukativne radionice – Speleologija
28.	Mačkića pećina	Ribnik	– Edukativne radionice – Speleologija
29.	Planina Ovčara	Ribnik	– Planinarenje i pješačenje – Branje bilja i šumskih plodova – Ornitološki izleti
30.	Planina „Klekovača“ – Drinić	Drinić-Petrovac	– Zdravstveni aero turizam – Pješačenje i sabiranje šumskih plodova – Ornitološki centar – Motobiking vožnje i motocross – Tree-climbing
31.	Prašuma „Lom“	Drinić-Petrovac	– Ornitološki centar – Časovi i škole u prirodi – Edukativne radionice
32.	Lovačka kuća „Veliko vrelo“ – Drinić	Drinić-Petrovac	– Kampovi i festivali – Kulturni događaji i manifestacije
33.	Spomenik borcima antifašistima iz Drugog svjetskog rata- Drinić	Drinić-Petrovac	– Kulturno edukativni centar – Kulturno – obrazovni časovi
34.	Planina Srnatice	Drinić-Petrovac	– Planinarenje i pješačenje – Branje bilja i šumskih plodova – Ornitološki izleti
35.	Mamut stjena	Drinić-Petrovac	– Planinarenje i pješačenje – Ornitološki izleti

Na osnovu dobijenih rezultata može se zaključiti da je područje opština Jezero, Mrkonjić Grad, Ribnik i Drinić-Petrovac područje koje je idealno za razvoj outdoor aktivnosti i aktivnog boravka

u prirodi. Široka lepeza outdoor aktivnosti daje mogućnosti za definisanje različitih oblika ruralnog turizma na datom području. Za naredni korak, za definisanje prioriternih oblika turizma bilo je potrebno izvršiti valorizaciju potencijala zajedno sa definisanim specifičnostima.

Karta 1. Mapirano područje 4 opštine (izvor: Galić, 2019)

Positivan primjer razvoja mikro lokacije “Pecka”

Selo Pecka nalazi se u sjeverozapadnom dijelu Bosne i Hercegovine na udaljenosti oko 30 km od Mrkonjić Grada i oko 20 km od Šipova. Reljefna struktura područja Pecke je brdsko-planinska sa jedinstvenim vidikovcima, prevojima, odmaralištima, izvorima i pašnjacima koji su ostali sačuvani i skriveni od uticaja urbanizacije. Samim takvim ambijentom i sačuvanim prirodnim potencijalima, Pecka je podobna za razvoj ruralnog turizma što je prepoznato od strane GreenWays organizacije gdje je kroz projekat "Žitni put" implementiran projekat za izgradnju Visitor centra "Pecka". Inače, ovaj projekat predstavlja primjer mjere (5.3.2. Podrška projektima razvoja ruralnog turizma) koja doprinosi konkretnoj operacionalizaciji jednog od specifičnih

ciljeva (5.3. Podrška razvoju preduzetništva u ruralnom području) iz Strateškog plana razvoja poljoprivrede i ruralnih područja u Republici Srpskoj za period 2016-2020. godina.⁵

Centar za posjetioce Pecka smješten je u nekadašnjoj osnovnoj školi u mjestu Gornja Pecka, Opština Mrkonjić Grad. Škola je otvorena 1931. godine i u toj ulozi je bila do 1985. godine. Trideset godina nakon zatvaranja škole kao obrazovne ustanove, objekat škole je zaživio kao centar podjednako važan i za turiste i za lokalnu zajednicu. Centar je osmišljen kao "one-stop-shop" za domaće i inostrane turiste nudeći širok spektar usluga i proizvoda u saradnji sa lokalnim proizvođačima i ponuđačima hrane i smještaja. Nakon potpune rekonstrukcije i adaptacije, objekat je osigurao prostor za seminare i edukacije, biblioteku i info pult o turističkim ponudama u okruženju od 100 km, police za promociju lokalnih proizvoda kao što su med, gljive, čajevi, džemovi, kuhinju i restoran, te spavaonice za smještaj oko 30 osoba. Kroz saradnju sa lokalnim stanovništvom i logističku i finansijsku podršku urađena je adaptacija i opremanje tri objekta u selu u privatnom vlasništvu koja mogu da pruže smještajne kapacitete ukupno za 10 osoba.

Centar za posjetioce Pecka je smješten u podnožju istoimenog penjališta, najvećeg u BiH gdje se već šest godina održava međunarodni festival penjanja koji privlači stotine penjača tokom godine. Centar za posjetioce je lociran na 6 km od izvora Sane i 15 km od izvora Plive. Nedaleko je i rijeka Vrbas sa atraktivnim kanjonima i jezerom Bočac. Osim jedinstvenog kulturno-istorijskog nasljeđa, doline ovih rijeka karakterišu sljedeće vrijednosti važne za turizam: konfiguracija terena savršena za razvoj cikloturizma, ali i ostalih oblika turizma na otvorenom, očuvana mnogobrojna staništa gljiva i šumskih plodova, značajna riblja staništa, poljoprivredni proizvođači na otvorenom.

Jedan od veoma bitnih aspekata djelovanja Centra je organizovanje škola u prirodi za djecu predškolskog i osnovno školskog uzrasta. Djeca u direktnom kontaktu sa prirodom prolaze edukativne staze na kojima im se podiže svijest o očuvanju prirode, važnosti proizvodnje i konzumacije organske hrane. Centar posjeduje odgovarajuću infrastrukturu, parking mjesta za posjetioce kao i ugostiteljske sadržaje. Smještajni kapacitet Centra može prihvatiti do 30 osoba, a restoranski oko 50 osoba.

Centrom upravlja Greenways, udruženje za podršku održivom razvoju, koje je velikim trudom i kroz nekoliko projekata potpuno obnovilo devastirani objekat stare škole. Pored uređenja i

⁵ Vaško, Ž., Ostojić, A., Rokvić, G., Drinić, Lj., Mrdalj, V., Figurek, A., Brković, D. (2016). Poljoprivreda i ruralni razvoj u Republici Srpskoj do 2020. godine. Univerzitet u Banjoj Luci, Poljoprivredni fakultet.

upravljanja centrom, Greenways radi na razvoju tematskih staza u kraju, razvoju poljoprivredne proizvodnje te promociji cijelog područja i povezivanju svih aktera uključenih u razvoj ruralnog turizma.

Centar za posjetioce Pecka svake godine organizuje “Pecka outdoor fest” koji ima za cilj promociju područja kao i sveobuhvatnu ponudu aktivnosti koje se odvijaju u Peckoj (biciklizam, pješaćenje, penjanje, kids avantura, rafting...). Takođe, centar svake godine organizuje “školu gljivarstva” koja ima cilj edukaciju i sakupljanje gljiva.

Udruženje Greenways iniciralo je osnivanje Poljoprivredne zadruge “Pecka” kojoj je osnovni cilj okupljanje i animiranje loklanog stanovništva za sakupljanje gljiva gdje bi zadruga služila kao otkupna stanica. Zadruga ima uspostavljen kooperantski odnos sa 30 kooperanata koji posjeduju akreditovan certifikat za sakupljanje gljiva. U planu je da zadruga uspostavi liniju za sušenje gljiva kao i pakovanje i istupanje na tržište kao finalnim proizvodom.

Razvoj Pecke kao turističke destinacije

Selo Pecka je malo planinsko selo koje se nalazi na teritoriji opštine Mrkonjić Grad, na granici sa opštinom Šipovo. Nalazi se na prosječnoj nadmorskoj visini od oko 600 metara i naseljava ga oko 150 stanovnika. Prije nego se pristupilo razvoju Pecke, prvo je definisano interesno područje djelovanja. To područje je definisano da bude krug od oko 50 km od centra Pecke. Nakon što je definisana jasna slika područja djelovanja, pristupilo se identifikaciji i valorizaciji turističkih potencijala na području opština Mrkonjić Grad i Šipovo. Za identifikaciju i valorizaciju turističkih potencijala korištena je FAS metodologija.

Na području Mrkonjić Grada i Šipova identifikovan je 31 učesnik u razvoju i promociji ruralnog turizma koji su automatski činili anketni uzorak. U anketi su identifikovani i klasifikovani relevantni turistički elementi u tri grupe: faktori, atraktori i podrška. Na području lokaliteta Pecka identifikovano je sedam prirodnih atraktora, devet kulturnih atraktora i šest atraktora u vidu centra za aktivnosti. Takođe, identifikovano je osam faktora na lokalitetu Pecka koja predstavljaju potencijal za razvoj ruralnog turizma na datoj lokaciji.

Svaki element klasifikovan je u podelemente u sklopu FAS metodologije (detaljnije o tome u Rokvić i sar., 2017).⁶ Srednja vrijednost faktora, atraktora i podrške za lokalitet "Pecka", predstavljena je u tabeli 2.⁷

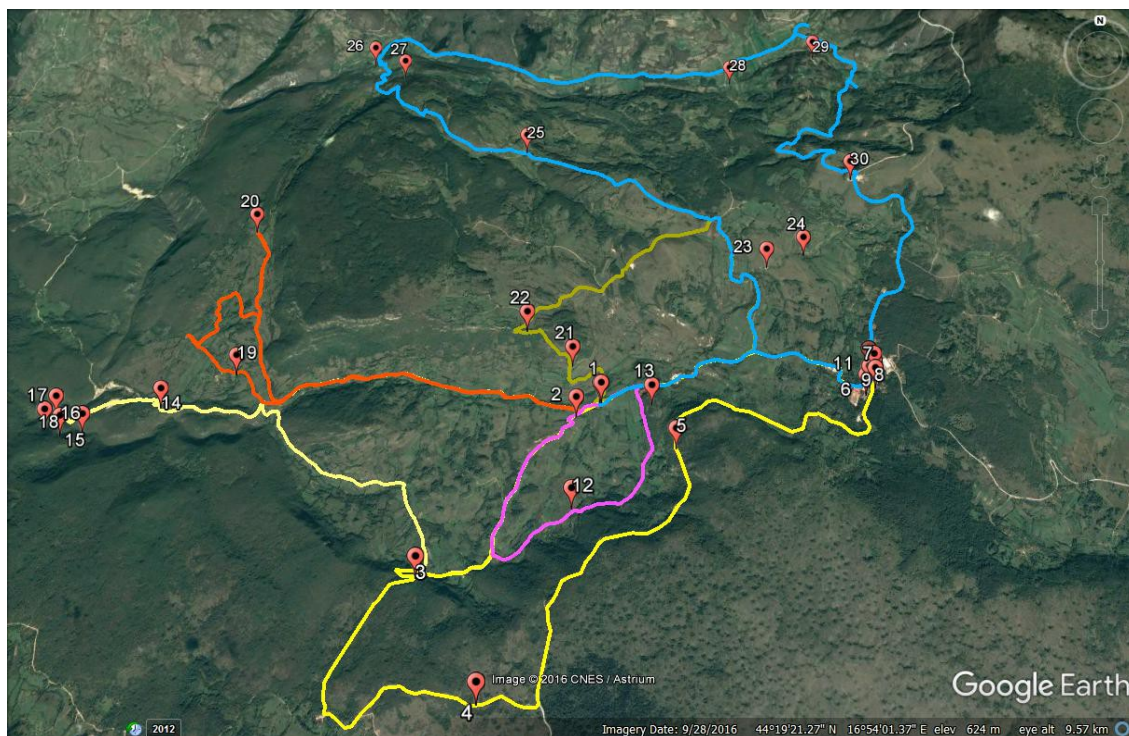
Tabela 2. Ukupna ocjena potencijala na lokalitetu Pecka

	<i>M</i>	<i>SD</i>
Atraktori	3,94	0,42
Faktori	3,20	0,60
Podrška	3,03	0,75
<i>Total</i>	3,39	0,45

Srednja vrijednost vrednovanja atraktora, faktora i podrške je iznad 3, sa standardnom devijacijom koja nema značajnije odstupanje, te se može zaključiti da su potencijali za razvoj ruralnog turizma prepoznati od identifikovane grupe koja je vršila valorizaciju i da postoji interesovanje i potencijali za razvoj turizma na datom lokalitetu. Nakon mapiranih potencijala pristupilo se njihovom aktivnom uključivanju u turističku ponudu. Jedan od oblika razvoja lokaliteta bila je i izgradnja mreže biciklističkih staza.

6 Rokvic, G., Galic, M., Vasko, Z. (2017). Rural tourism as a means of development rural economy. Conference Proceedings, ITEMA 2017, International Scientific Conference on IT, tourism, economics, management and Agriculture, October 26, 2017, Budapest, Hungary (158-166).

7 Galić, M. (2017). Ruralni turizma kao vid jačanja ruralne ekonomije, master rad. Univerzitet u Banjoj Luci, Poljoprivredni fakultet.

Karta 3: Mreža biciklističkih staza lokaliteta Pecka (izvor: Galić, 2017)

Markacija biciklističkih staza na području lokaliteta "Pecka" je razvojni projekat koji je ima za cilj razvoj ovog lokaliteta, a samim tim i promociju biciklizma na ovom području. Markacija biciklističkih staza na ovom području služi kao temelj za stvaranje šire biciklističke infrastrukture. Kroz mrežu biciklističkih staza na lokalitetu "Pecka" je izvršeno povezivanje aktera ruralnog turizma. Staze su rangirane od lakih staza za rekreativce, do zahtjevnih staza za profesionalce. U centru postoji 17 bicikala koji služe za iznajmljivanje, kao i karte sa ucrtanim rutama i mapiranim interesnim tačkama.

Centar je početna i povratna tačka za izlete, penjanje, vožnju biciklima, planinarenje visokom Krajinom, sastanke sa vodičima i dr.

Zaključak

Privredni razvoj područja opština Jezero, Mrkonjić Grad, Ribnig i Drinić-Petrovac karakteriše nerazvijenost u socijalnom, ekonomskom i kulturnom pogledu koja je naročito izražena između ruralnih i urbanih područja. Ruralna područja značajno zaostaju za urbanim, naročito u ekonomskim efektima. S druge strane, identifikovani potencijali za razvoj turizma na nivou četiri

opštine predstavljaju značajan potencijal za razvoj turizma kroz različite vidove turističkih aktivnosti. Ruralni turizam može da obezbijedi rješenje za neka od ključnih pitanja kao što su zaposlenost, ekonomsko, socijalno i kulturno jačanje i depopulacija ruralnih područja sa kojima se suočavaju pomenute opštine kroz aktivno uključivanje njihovih ruralnih dijelova u proces razvoja ruralnog turizma i stvaranju dopunske vrijednosti na poljoprivrednim gazdinstvima. Koncept razvoja ruralnog turizma na mikro lokaciji "Pecka" ima pozitivan uticaj na širi lokalitet, tj. nivo 4 opštine, u predstavlja pozitivan primjer stvaranja turističke destinacije koja postaje prepoznatljiva, ne samo u region, nego i šire. Ovaj primjer dobre prakse može biti uspješno multipliciran i u drugim ruralnim područjima koja raspolažu sa sličnim potencijalima.

Literatura

1. Brezzi, M., Dijkstra L., Ruiz V. (2011). OECD Extended Regional Typology: The Economic Performance of Remote Rural Regions. OECD Regional Development Working Papers, 2011/06, OECD Publishing. Dostupno na: <http://dx.doi.org/10.1787/5kg6z83tw7f4-en>.
2. Demonja, D., Ružić, P. (2010). Ruralni turizma u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima, Meridijani, Zagreb.
3. Galić Miloš (2017). Ruralni turizma kao vid jačanja ruralne ekonomije, master rad. Univerzitet u Banjoj Luci, Poljoprivredni fakultet.
4. OECD Regional Typology (2011). Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), Directorate for Public Governance and Territorial Development.
5. Rokvic, G., Galic, M., Vasko, Z. (2017). Rural tourism as a means of development rural economy. Conference Proceedings, ITEMA 2017, International Scientific Conference on IT, tourism, economics, management and Agriculture, October 26, 2017, Budapest, Hungary (158-166).
6. Vaško, Ž., Ostojić, A., Rokvić, G., Drinić, Lj., Mrdalj, V., Figurek, A., Brković, D. (2016). Poljoprivreda i ruralni razvoj u Republici Srpskoj do 2020. godine. Univerzitet u Banjoj Luci, Poljoprivredni fakultet.